

KÍNA MEGÚJULT KÜLPOLITIKÁJÁNAK NÉHÁNY ASPEKTUSA KÖZÉP-EURÓPAI SZEMMEL

SOME ASPECTS OF THE RENEWED FOREIGN POLICY OF CHINA THROUGH CENTRAL EUROPEAN EYES

Kusai Sándor Zoltán

Magyarország volt nagykövete Kínában, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Kínai Tanszék megbízott előadója

ÖSSZEFOGLALÁS

A Kínai Kommunista Párt 2017 októberében megtartott 19. kongresszusa újabb öt évre a párt legfelső vezetőjévé választotta Hszi Csin-pinget (Xi Jinping), s a párt politikai és ideológiai alapvetései közé iktatta a kínai színezetű szocializmus új korszakára szóló „Hszi Csin-ping-i gondolatot”. A főtitkár nevéhez eddig is a kínai külpolitika jelentős módosulásai kötődtek, s a vezérfonal szintjére emelt új, koherens koncepciója a kínai külpolitika terén is korszakhatárt jelent. A megújult kínai külpolitika a jövőben még inkább kiteljesedhet, s ezzel jelentősen befolyásolja majd a globális és kelet-ázsiai regionális folyamatok alakulását. A tanulmány ennek a külpolitikai megújulásnak a fő elemeit és jellemzőit tekinti át, röviden érintve azok nemzetközi fogadtatását, illetve egyes kihatásait is. E tényezők korrelációja alapjaiban határozza meg Kelet-Ázsia és a világ békéjét, biztonságát és együttműködési kereteit, illetve az európai országok releváns érdekérvényesítésének közegeét is. A kínai külpolitika egyik meghatározó eleme az „Övezet és út” kezdeményezés, amely közvetlenül is érinti az európai és a kelet-közép-európai országok és Kína viszonyát és együttműködésének számos vetületét. Közép-Európa és Magyarország számára ez is növeli a Kína körül fodrozódó kelet-ázsiai és globális mágneses erővonalak fontosságát.

ABSTRACT

In October 2017, the 19th National Congress of the Communist Party of China reelected Xi Jinping as the core leader of the party for another five years, and included the Xi Jinping Thought for the New Era of Socialism with Chinese Characteristics into the basic ideas of the policies and ideology of the party. Important modifications of Chinese foreign policy were connected to the General Secretary in the past and his new and coherent concept elevated to the level of guiding principle marks a new epoch in Chinese foreign policy as well. The renewed Chinese foreign policy may evolve further in the future and will influence the development of global and East Asian regional processes. This paper studies the main parts and characteristics of that foreign policy renewal, shortly referring to its international reception and some impacts as well. The correlation of those factors will determine the framework of peace, security and cooperation in East Asia and the world fundamentally and the circumstances of implementation of relevant

interests of the European countries, too. One of the important components of Chinese foreign policy is the Belt and Road Initiative, which directly influences the relationship and most of the aspects of the cooperation between countries of Europe and Central and Eastern Europe with China. For Central Europe and Hungary, that even increases the importance of the choppy East Asian and global magnetic force lines around China.

Kulcsszavak: Kína külpolitikája, világrend, globális kormányzás, alternatív nagyhatalom, Kelet-Ázsia helyzete, „Övezet és út” kezdeményezés, KKE–Kína együttműködés, EU–Kína stratégiai partnerség, Magyarország külpolitikája, magyar–kínai kapcsolatok

Keywords: foreign policy of China, global order, global governance, alternative great power, situation of East Asia, Belt & Road Initiative, CEEC-China Cooperation, EU-China Strategic Partnership, foreign policy of Hungary, Hungarian–Chinese relations

A Kínai Népköztársaság napjainkra a kelet-ázsiai és globális helyzetre kiemelkedő befolyást gyakorló nagyhatalommá vált. Ez ma az egyik külpolitikai axióma. Kína új szerepe megkerülhetetlen a globális és regionális gazdaság, társadalom, politika, tudomány, technológia, szellemi és kulturális élet folyamataiban. A kínai külpolitika megértése ma már nem a távoli egzotikum iránti érdeklődés, hanem parancsoló szükséglet. Ami Kínában történik, amit Kína a nemzetközi szinten tesz, az kihat a jelen és a jövő politikai opcióira. Így van ez Kelet-Ázsia, Európa, Kelet-Közép-Európa és Magyarország esetében is.

KÍNA FELKÉSZÜLÉSE AZ ÚJ GLOBÁLIS KÜLPOLITIKÁRA

Kína a második világháború óta újra jelentős nemzetközi szereplő. 1980-tól a reform új fejlődési pályára állította az országot, 1990-től a globális átrendeződés is teret nyitott a felemelkedéséhez. A globalizáció kiteljesedése és a kínai reform elmélyülése 2001-től vezetett globális súlyának gyors növekedéséhez.

Kína a kétpólusú világrend után a doktrína szintjére emelte a konfliktuskerülést, amivel az ország fejlődéséhez kívánta biztosítani a békés és kooperatív külső környezetet. E doktrína összegzése volt Teng Hsziao-ping (Deng Xiaoping) 24 kínai írásjegyes külpolitikai maximája, amelyet a „képességek elrejtése” jellemezett. A 2000-es években Kína integrálódott Kelet-Ázsia és a világ gazdaságába és nemzetközi struktúráiba, érdekei és kötelezettségei elvezettek külpolitikája fokozatos módosulásához.

A 2008-as gazdasági világválság drasztikusan felértékelte Kínát. Kína a válsárlóerő-paritáson legnagyobb nemzetgazdasággá vált, a kereskedelem, a pénzügyek és a tőke mozgások terén is főszereplő lett. A kínai gazdaság a legfontosabb gazdaságokhoz – USA, EU, Japán – hasonlóan befolyásolja a globális gazdasági

folyamatokat, s az ország megkerülhetetlenné vált a gazdaságkormányzás intézményeiben. Bár továbbra is fejlődő ország maradt, abszolút mutatói a világ élvonalába emelték. Így történelmileg példátlan helyzet alakult ki, amelyben egy fejlődő ország vált kiemelkedő globális gazdasági szereplővé. A világválság azonban nem oka, hanem csak felszínre kerülési fordulópontja volt az átalakuló erőviszonyoknak.

Kirajzolódott a kínai külpolitika új tartalma, intézményrendszere. A válság óta Kína gazdasági, biztonsági és külpolitikai érdekei globálissá és differenciálttá váltak. Az érdekérvényesítés új formáit és eszközeit Kína fokozódó aktivitásaként és határozottabb fellépéseként érzékelte a külvilág.

A Kínai Kommunista Párt (KKP) 2012-ben meghirdette Kína tengeri hatalommá válását. Megjelent Hszi Csin-ping (Xi Jinping) főtitkár-elnök „kínai álom” tézise, amely a kínai nemzet felvirágoztatását, nemzetközi tekintélynek felemelését jelentette. 2014-ben Hszi távolítani kezdte a külpolitikai koncepciót a visszahúzóds maximájától (Xinhua, 2014). Megjelent a nemzetbiztonság holisztikus felfogása, létrejött a Központi Nemzetbiztonsági Bizottság (KNB), élén a főtitkárral. 2016-ban elkezdődött a honvédelmi reform, a védelempolitika és a fegyveres erők átalakítása, a globális kapacitások kiépítése. Létrehozták a főparancsnoki tisztséget, amelyet Hszi elnök tölt be. 2017-ben Hszi megerősítette Kína elkötelezettségét a globalizáció és jelentős korrekciója mellett (Xi, 2017a).

2017-re a kínai külpolitika a gyakorlatban, koncepcionálisan és intézményileg is felkészült egy modern, globális akciórádiuszú, vezető nagyhatalom szerepére. Létrejöttek a feltételek arra, hogy formálisan is megtörténjen a kínai külpolitika megújítása.

A RUBICON ÁTLÉPÉSE – KÍNA GLOBÁLIS, ALTERNATÍV NAGYHATALMI AMBÍCIÓINAK MEGHIRDETÉSE

A KKP 2017. októberi 19. kongresszusa szakaszhatárt jelentett az ország fejlődésében. A kongresszus fő politikai eredménye egy koherens program megfogalmazása Kína új fejlődési korszakára, amelyet – „Hszi Csin-ping-i gondolat a kínai színezetű szocializmus új korszakára” elnevezéssel – a pártalkotmány programadó preambulumban is kodifikáltak (Xinhua, 2017). A Hszi Csin-ping-i gondolat tizennégy kritériumban összegzett, átfogó stratégiát vázol fel. Ezek között szerepel a nemzetközi szerepvállalás (13.), s további hét kritériumnak is van nemzetközi relevanciája. A stratégiai célrendszer egy 2020–2050 közötti távlati, azon belül 2020–2035-re szóló középtávú programot jelent, illetve konkrét célokat határoz meg a 2020-ig tartó rövid távra. Ennek szerves része az új kínai külpolitika programja.

Megfogalmazták Kína globális nagyhatalmi doktrínáját. Kína globális nagyhatalmi szerepét és az e téren 2050-re kitűzött stratégiai célt:

„E szakasz végére [a XXI. század közepére] [...] Kína az egyik globális vezetővé válik az össznemzeti erő és a nemzetközi befolyás tekintetében.” (Xi, 2017b, 25.)*

„Kína továbbra is nagy és felelős hatalomként játssza szerepét, aktív szerepet vállal a globális kormányzás rendszerének megreformálásában és fejlesztésében, és a kínai bölcsességgel és erővel járul hozzá a globális kormányzáshoz.” (Xi, 2017b, 54.)

Ez kifejezi a globális ambíciókat: Kína a világrend egyik aktív, önálló, vezető erejének szerepére törekszik. Igényt formál arra, hogy globális hatalomként nem egyszerűen a nemzetközi rend szabályainak őrzője, hanem azok egyik fő megújítója legyen.

Hszi Csin-ping a doktrína értékrendi vetületét sem hallgatta el:

„[Kína] Új választási lehetőséget ajánl más országoknak és nemzeteknek, amelyek fel akarják gyorsítani fejlődésüket, megőrizve eközben függetlenségüket; kínai bölcsességet és kínai megközelítést ajánl az emberiség előtt álló problémák megoldására.” (Xi, 2017b, 9.)

Ezzel alternatív gazdasági, társadalmi, politikai és értékrendi modellt ajánlott, s szakított a több évtizedes kínai gyakorlattal, amely kerülte saját útjának alternatívakénti beállítását.

Miközben a kínai külpolitika békés, kooperatív magatartását, kölcsönös előnyökre törekvő együttműködési készségét hangsúlyozta, a főtítkár minden eddiginél nagyobb önbizalommal hirdette meg a kínai érdekek védelmét a nemzetközi szinten:

„Kína soha nem fogja saját fejlődését mások érdekeinek kárára megvalósítani, de soha nem fogja törvényes jogait és érdekeit feladni sem. Senki ne várja tőlünk, hogy lenyeljünk bármit, ami aláássa érdekeinket.” (Xi, 2017b, 53.)

A külpolitikát a döntéshozatal csúcsszintjére emelték. Az egységes, centralizált külpolitikai, nemzetbiztonsági és honvédelmi intézményrendszer irányítása a legfelső vezető, Hszi Csin-ping főtítkár-elnök-főparancsnok hatáskörébe került. Ezzel – részben amerikai mintára – politikai-hatalmi és szervezeti-intézményi tekintetben is kialakultak a globális nagyhatalmi működés feltételei. A diplomácia szakpolitikai vezetője is a KKP Politikai Bizottság tagja lett, így a diplomácia a politikai vezetés felső szintjére emelkedett, más globális nagyhatalmakhoz hasonlóan.

Az új külpolitika további elemei is a nagyhatalmi irányt mutatták. Hangsúlyt kapott az érdekérvényesítő képesség fejlesztése politikai és katonai, gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi, tudományos, szellemi és kulturális téren. Döntés szü-

* Az idegen nyelvű forrásokból származó idézeteket saját fordításban közlöm.

letett a kemény és puha erő ambiciózus fejlesztéséről, a katonai erő új minőségi szintre emeléséről:

„Küldetésünknek fogjuk tekinteni, hogy 2035-re alapvetően befejezzük honvédelmünk és katonai erőnk modernizálását; a 21. század közepére pedig népi fegyveres erőinket teljességgel világszínvonalú erőkké alakítsuk.” (Xi, 2017b, 48.)

Újrafogalmazták a világhelyzet értékelését: meghatározó tényezőként az átalakulás kora került előtérbe, amelyet politikai multipolarizálódás, gazdasági globalizáció, társadalmi informatizáció, kulturális diverzifikálódás, növekvő összekötöttség és kölcsönös függés, növekvő instabilitás és komplex biztonsági veszélyek jellemeznek. Megfogalmazódott a közös globális kihíváskezelés követelménye.

A globalizációt megállíthatatlan világgazdasági tendenciának nyilvánították, de jelentős javítását célozták meg, annak nyitottabbá, befogadóbbá és kiegyensúlyozottabbá tételével. Az afro–eurázsiai nagytérség újraszervezésének szándékát hordozó „Övezet és út” kezdeményezést – az Új Selyemutat – e koncepcióba helyezték.

Meghirdették, hogy Kína konfrontáció helyett kommunikációt és dialógust, szövetségek helyett pedig tág partnerségi hálózatokat kíván. Érvényben maradt a belügyekbe való beavatkozás elvetése, ami önvédelmi reflex egy olyan hatalom részéről, amelynek berendezkedése és értékrendje markánsan eltér a legerősebb nyugati országokétól.

Rögzítették a külkapcsolati prioritások sorrendjét: (1) nagyhatalmak, (2) szomszédság, (3) fejlődő országok.

Az új külpolitika egy globális nagyhatalom nyílt, hivatalos bejelentkezését jelenti. E bejelentkezés más hatalmakkal egyenlő, önálló részvételre szól a nemzetközi rendszerben. Az érdekérvényesítést, berendezkedése és értékrendje megjelentését Kína egyaránt külpolitikája részének tekinti. Nem egyszerűen a világrend és a globális kormányzás egyenjogú részese kíván lenni, hanem azok átalakításának szándékával lép fel. Ez nem jelenti a létező világrend teljes tagadását, hanem jelentős korrekcióját igényli, a szimpla szabálykövetés helyett a szabályalkotó, más országoknak alternatív mintát adó nagyhatalom státuszát hirdeti. Lezárult a visszahúzódó kínai külpolitika kora, megtörtént az új nagyhatalmi szerep bejelentése: Kína átlépte a Rubicont a nemzetközi térben. Az új kínai doktrína nem egyik napról a másikra fog kiteljesedni, de ahhoz, hogy a következő években Kína külpolitikáját kezelni lehessen, szükséges e fordulat teljes súlyának megértése.

A KÜLFÖLD REAGÁLÁSA – A VILÁG ÉS KELET-ÁZSIA ÚJ HELYZETBEN

A nemzetközi rend főszereplőit a visszafogott hivatalos reagálás jellemezte. A nagyhatalmi válaszok inkább a gyakorlatban fognak kirajzolódni, de a Kínához való viszony stratégiai újrarendelése mindenhol elkerülhetetlen.

Az USA esetében a Trump-kormányzat szemlélete eleve összetetté teszi a Kínához való viszonyt. Ebbe az irányba hatnak az amerikai bel- és külpolitika látható zavarai is. A globális amerikai érdekekből viszont az következik, hogy Kína feltartóztatásának politikája nemcsak folytatódik – ahogy az Obama-kormány alatt is látszott (Clinton, 2011) –, hanem erősödik. Bár az USA Nemzetbiztonsági Stratégiájának szokásos felülvizsgálata a kínai pártkongresszus előtt elkezdődött, nem véletlen, hogy a 2017 decemberében kiadott dokumentum Kínát revizionista hatalomnak, az USA fő nemzetközi kihívói, ellenfelei egyikének minősíti (President of the USA, 2017). Ez új fázist jelent a Kínához való amerikai viszonyban. A két ország vetélkedésének fokozódása várható, s ez magában hordozza éles konfrontációk kockázatát is.

Az új kínai külpolitika viszonylag kedvező orosz fogadtatásra talált. Ennek – a konkrét érdekközösségek mellett – markáns oka az a közös tényező, hogy pozícióikat az USA stratégiai, geopolitikai, gazdasági nyomása, visszaszorításukra irányuló stratégiája célpontjának látják. Bár vannak érdekeltéréseik, ma az együttműködés tendenciája dominál a kínai–orosz viszonyban. Ennek jele, hogy kialakulóban van egyfajta összehangolás a kínai „Övezet és út” kezdeményezés és az orosz Eurázsiai Gazdasági Térség koncepció között.

A kínai nagyhatalmi doktrínát erős bizalmatlanság fogadta *japán* részről, hiszen a két ország geopolitikai szembenállása, stratégiai vetélkedése felszálló ágban van. *India* részéről ambivalens hozzáállás látszik, amely egyensúlykeresésre utal a szembenállás és együttműködés tényezői között. E két hatalom esetében a kínai ambíciók – bár eltérő mértékben és módon – a saját globális és regionális pozícióik szempontjából kerülnek mérlegre.

Növekedtek a *kisebb ázsiai szereplők* külpolitikai dilemmái, ezért kerülték az új kínai külpolitika hivatalos minősítését. A kínai doktrína fokozhatja helyzetük ellentmondásosságát, amelyet gazdasági, illetve geopolitikai és biztonsági érdekeik szétválása okoz. Gazdasági jólétük, fejlődésük legfontosabb külső tényezője Kína, az ázsiai regionális *status quo* fő garantálójának viszont az USA-t tekintik. Egyre nehezebbé válhat számukra a stratégiai választási kényszer elkerülése a két hatalom között.

Kelet-Ázsia forduloponthoz érkezett. Az új kínai külpolitika egyik fókuszja Kelet-Ázsia, amely vetélytársai fő játéktere is. A térség országainak gazdasági egymásrautaltsága növekszik, s legtöbbjük külgazdasági kapcsolataiban Kína ma már jelentősebb partner, mint az USA vagy Japán. Ez a kooperáció kihasználása, illetve a gazdasági érdekütközések kezelése terén is olyan helyzetet eredményez, amelyben Kína egyre fontosabb vonatkoztatási pont. A térség geopolitikai és stratégiai feszültségei tartósak, összetettek, és várhatóan növekszenek. Ennek egyik fő objektív oka Kína felemelkedése és az erőviszonyok változása. A szubjektív oka pedig a megújult kínai külpolitika határozott érdekérvényesítése, illetve a többi szereplő reagálása és ellenjátéka. Kína új külpolitikája közvetlenül befolyá-

solja Kelet-Ázsia békéjét, biztonságát, együttműködési és vetélkedési tendenciáit. A globálisan is egyre fontosabb térség geopolitikai, biztonsági és gazdasági architektúrája így jelentős fordulóponthoz érkezett.

FŐ HATÁSOK EURÓPÁRA, KELET-KÖZÉP-EURÓPÁRA ÉS MAGYARORSZÁGRA

Az Európai Unió és tagországai számára megkerülhetetlen fejlemény, hogy egyik fő nemzetközi partnerük, Kína nyíltan igényt formált a globális nagyhatalmi státuszra.

Az EU és Kína stratégiai partnersége válaszüthöz érkezett. Az Európai Unió a súlyos belső és külső zavarok időszakát éli, amelyben fejlődésének újabb jelentős fordulópontjához érkezett. Az EU régóta nem szembesült ilyen nyitott perspektívákkal saját jövője, belső fejlődése és a nemzetközi rendben elfoglalt helye tekintetében. E komplex helyzet okai között csak az egyik a globális transzformáció, illetve annak eleme, Kína felemelkedése és globális nagyhatalmi ambícióinak megfogalmazása.

Az EU 2016-ban frissített Kína-stratégiáját, és Kína 2014-es EU-politikáját az új helyzet jelentősen leértékelte (European Commission, 2016; Council of the EU, 2016; Ministry of Foreign Affairs of the PRC, 2014). A két dokumentum több közös és párhuzamos törekvést fogalmazott meg, de koncepcionális eltérések is jellemezték őket. Különösen a gazdasági, társadalmi és politikai berendezkedést és értékrendet illetően különböztek a pozícióik. Az új kínai hatalmi törekvés óhatatlanul növeli ezeket az eltéréseket. Ennek jele az is, hogy Kína 2018 decemberében kiadta új Európa-politikai dokumentumát, amelyre az EU eddig nem reagált saját Kína-politikájának megújításával (Xinhua, 2018). E helyzet európai kezelését nemcsak az uniós szint befolyásolja, hanem a tagállamok – köztük Németország – sajátos Kína-politikája is. Ezért az uniós és tagállami szintek külpolitikai koordinációjának elkerülhetetlen újradefiniálása az európai–kínai viszonyban is fontos tényező lesz.

Az EU és Kína is masszívan érdekelt kapcsolataik racionális menedzselésében, de jelenleg növekszenek a szétfutó motivációk. A 2004-ben létrejött EU–Kína stratégiai partnerség sok új kihívással szembesül, és érlelődik alapos újragondolásának szükségessége. Ennek elvégzéséhez a rutint meghaladó külpolitikai kreativitásra van szükség mindkét részről.

A kínai „Övezet és út” kezdeményezés (BRI) fontos az EU számára. A kezdeményezés az új kínai külpolitika fontos eleme, valójában a globális hatalmi szerepre törő Kína ajánlata az afro-eurázsiai nagytérség gazdasági és stratégiai újraszervezésére (Xi, 2017b, 30).

Mivel a térség nyugati végpontja maga Európa, a BRI gazdasági, geopolitikai és értékrendi összefüggései alapvetőek az EU számára. A BRI-t bizalmatlanság

és ellenjáték fogadta európai részről, de ez nem tudta megakadályozni térnyerését, s mára közel hetven ország részvételére terjed ki. Az EU és Kína közötti viszony érlelődő újragondolási kényszerének a BRI vált az egyik sarokpontjává, amelyen megfordulhat a stratégiai partnerség, már ha hosszú távon fennmarad.

Fejlődik Kelet-Közép-Európa (KKE) kínai kapcsolatépítése. A térség országai eredetileg összetett motivációk miatt kerestek az EU-n kívüli partnereket – köztük Kínát –, amelyek kiegészítő növekedési potenciált jelenthettek számukra. Ez a KKE térség tizenhat országa és Kína között 2011-ben elindult együttműködés forrásvidéke. A KKE országai valójában csak a nyugati-európai országok évtizedekkel korábbi kínai nyitását követték, jókora megkésettiséggel.

A KKE–Kína-együttműködés mára egy laza, sajátosan intézményesült, aszimmetrikus platformmá vált, amely eredményeket ért el, de komoly problémákkal is küzd. A jelek szerint a KKE-országoknak és Kínának is szándéka a kooperáció folytatása, s az betagozódik a BRI szerkezetébe, Kína afro-eurázsiai törekvéseibe.

Ezt az együttműködést nyugat-európai bizalmatlanság övezi, ami mögött többretegű érdekütközés húzódik meg. Az együttműködés megterhelte az EU és Kína viszonyát is, s jövőbeli alakulása kötődik a tágabb EU–Kína-kapcsolatrendszer újragondolásához.

Magyarország számára fontos az új kínai külpolitika és annak nemzetközi hatása. A globális kínai külpolitika közép- és hosszú távon befolyásolja Magyarországot külső közegét: a világgazdaságot, szabályainak alakulását, a békét és biztonságot, a nemzetközi rendszert és a globális erőviszonyokat, Kelet-Ázsia és az afro-eurázsiai nagytérség folyamatait. E hatást a BRI és a KKE–Kína-együttműködés is növeli. Hat továbbá Magyarország szövetségei, szövetségi rendszere (NATO) és integrációs közege (EU) gazdasági és politikai mozgásterére, stratégiájára. Különösen az EU és Kína partnerségének változásai érintik Magyarországot. Ezért szükséges annak nyomon követése, hogy az új kínai külpolitika milyen irányokat vesz, illetve milyen globális és regionális interakciókban fejlődik tovább.

Rövid távon az új kínai külpolitika befolyásolja Magyarországot egyik fontos Európán kívüli gazdasági partnere, Kína fejlődését, stabilitását, nemzetközi politikai szerepvállalását. Kihat Kína kapacitásaira, készségére és szándékaira a kétoldalú együttműködésben.

Az új kínai külpolitika keretében a kínai fél a magyar–kínai együttműködés fejlesztésére törekszik, bár magatartását befolyásolja a két ország aszimmetriája, saját érdekeinek előtérbe állítása és az európai összefüggések alakulása is. Magyar részről is adott a törekvés, bár a zavaró tényezők – köztük az európai kontextus és az együttműködés differenciálódó magyar társadalmi megítélése – folyamatos kezelést igényelnek. Magyarország számára tehát az új kínai külpolitika több lehetőséget kínál, mint amennyi kihívást és problémát felvet.

IRODALOM

- Clinton, H. (2011): America's Pacific Century. *Foreign Policy*, 2011. október 11. <http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas-pacific-century>
- Council of the EU (2016): *EU Strategy on China*. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11252-2016-INIT/en/pdf>
- European Commission (2016): *Elements for a New EU Strategy on China*. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf
- Ministry of Foreign Affairs of the PRC (2014): *China's Policy Paper on the EU*. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wjzcs/t1143406.shtml
- President of the USA (2017): *National Security Strategy of the United States of America*. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2017/12/2017.pdf>
- Xi J. (2014): *The Governance of China*. Beijing: Foreign Languages Press
- Xi J. (2017a): *Jointly Shoulder Responsibility of Our Times, Promote Global Growth*. <https://america.cgtn.com/2017/01/17/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum>
- Xi J. (2017b). *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era*. http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm
- Xinhua (2014): Xi Eyes More Enabling Int'l Environment for China's Peaceful Development. *China Radio International*. http://english.cri.cn/12394/2014/11/30/189s854461_1.htm
- Xinhua (2017): *Constitution of the Communist Party of China*. http://www.xinhuanet.com/english/download/Constitution_of_the_Communist_Party_of_China.pdf
- Xinhua (2018): *China's Policy Paper on the European Union*. http://www.xinhuanet.com/english/2018-12/18/c_137681829.htm